

Olivera Gavrić Pavić, Biserka Rajčić

SNEŽANA MARINKOVIĆ—SIMBOLI — slike

Galerija Centra za kulturu Rakovica, 19 – 28. februar 2007.

Otvaranje Snežanine izložbe bilo je zakazano u ponedjeljak, 19. februara u 19 časova. Izložba se zaista otvorila, ali bez nje. Naša draga koleginica, član i jedan od osnivača grupe Ametist, umrla je u snu tog jutra. Svi njeni prijatelji došli su na otvaranje. Nije bilo potrebe da se mnogo kaže, ali po dogovoru pročitana je tekst njene dugogodišnje prijateljice, pisca i prevodioca, Biserke Rajčić. Dva dana kasnije ponovo smo se okupili, sada na Novom groblju. Naša Snežana sahranjena je pored groba slikara Bože Ilića na kojem se nalazi mozaik. Neki bi rekli da je to slučajno...

Biserka Rajčić

UMETNOST KAO JEZIK — O DELU SNEŽANE MARINKOVIĆ

Snežana Marinković koja nam je bila poznata kao mozaičar, poslednjih godina nam se prikazuje kao slikar. Dobar je crtač, ali i kolorista. Što je već pokazala svojim crtežima i akvarelima. Ona je i obrazovan slikar. I to nam pokazuje u najnovijim radovima. Polazeći od toga da je naša tradicionalna ili srednjovekovna umetnost bila jezik. Jezik koji poseduje dva osnovna elementa jezika: rečnik i sintaksu. Rečnik, reči tog jezika su ikonički znaci koji funkcionišu kao konvencionalni ili simboli. Pod simbolom podrazumeva se, a to čini i Snežana Marinković, predmet opažen čulno koji je stvorio čovek. Stvo-

rio, odnosno dao mu je određeno značenje. Značenje koje primaoci shvataju na osnovu određenih analogija sa simbolizovanim predmetom. U ovom slučaju to su predmeti iz biblijskog životinjskog i biljnog sveta koji simbolizuje pre svega moć, snagu, bujnost života, sveta, kosmosa. U ovom slučaju preko određenih semantičkih polja koja nam autorka nudi. Jer znak—simbol poseduje značenje, tj. ima svoje mesto u određenom semantičkom sistemu. U prethodnoj fazi svoga rada (Zlatni listovi) to su bili inicijali srednjovekovnih srpskih rukopisa. U ovoj fazi ona proširuje semantičko polje i za polazište koristi ornamentiku arhitekture i fresaka. Različitih pravaca i škola srpske srednjovekovne umetnosti, prevashodno Moravske.

Ta ornamentika je bila sakralnog karaktera. Čoveka je pre svega poučavala. Prvenstveno moralno. Bila je neka vrsta Biblije za siromahe. Da bi postigla taj cilj, jer je u srednjovekovnoj umetnosti najvažniji cilj, svrshodnost umetničkog prikazivanja čoveka i sveta, stvorila je bogat repertoar znakova. Ni predmeti ni likovi tu nisu prikazivani u doslovnom već u prenesenom smislu. Ali, ma koliko da su simboli bili kodifikovani isti predmet je vremenom imao više značenja. Uzmimo npr. Majku božiju. Nju je simbolizovao gorući grm, libanski kedar, ljiljan, ruža, biser, dijamant i dr. U zavisnosti od interpretacije. Npr. krilati lav koji je simbol snage mogao je u alegoriji značiti i svetog apostola Marka, Hrista, Boga, ali i Antihrista, Sotonu i dr. Značenje, interpretacija su veoma zavisili od mesta znaka u prostoru crkve. Da li se nalazi spolja ili unutra. Na oltaru ili drugde. Gore ili dole. U sredini ili sa strane. Desno ili levo. Istočno ili zapadno. Tih pravila i graditelji i živopisci su se strogo

pridržavali. Stvarajući tako bogatu i složenu polifoniju koja je svojim konvencionalnim jezikom komunicirala i sa čovekovim okom i intelektom. Jer, pored emocionalnih reakcija uvek su postojale i intelektualne. I zahvaljujući njima jezik o kome govorimo dostiže svoju punoću. U smislu da ti znakovi ni posle toliko vekova od nastanka nisu izgubili svoju čitljivost. Čak ni u XX veku kada u likovnoj umetnosti dominira forma, a bogat semantički sadržaj te umetnosti se poprilično ignoriše.

Snežana Marinković kao moderan stvaralac, međutim, dokazuje da se može inspirisati srednjovekovnom umetnošću, i formom i sadržajem. Njihovim transponovanjem na jezik XXI veka, odnosno na svojevrstu apstrakciju. U kojoj su najvažniji linije, siluete, boje, pojednostavljen, redukovan sadržaj, aluzivnost u prikazivanju likova i predmeta. Pre svega pomoću određenih arabeski. Na kojima, premda u transponovanom vidu, prepoznajemo floru i faunu, geometrijska tela, fragmente arhitektonske plastike i dr. srednjovekovne umetnosti. Odnosno, imamo posla sa "nerealističkim" slikarstvom u čijoj osnovi je konkretno, predmetno. Iz vremena kada je reč dominirala nad slikom, jer kako kaže Sveto pismo: I na početku bi slovo. Tako da na slikama Snežane Marinković opažamo postupak koji bi se mogao nazvati desemantizacijom ili deikonizacijom jezika od koga je pošla. Ili, kako bi rekli teoretičari književnosti – deliteralizacijom. Izbegavanjem naracije, fabule, anegdote, istorijske i teološke tematike u prvobitnom smislu. S obzirom da je i za nju važnije "kako" slika, a ne "šta", to "šta" se pre svega odnosi na ljudski lik koji u ovom slučaju daje primat flori, fauni i geometriji. Ponovo, u metaforičnom značenju. Što se u evropskom slikarstvu događa od impresionizma do danas. Kandinski je, međutim, još početkom XX veka "odvajanje od stvarnosti" nazvao spiritualizmom. Sugerisući da do radikalnog raskida s tradicijom nikada ne može doći. Kroz istoriju samo se menjaju načini njene reprezentacije ili simbolizacije, kao i da je hrišćanska simbolika neiscrpna u estetskim sadržajima i formama. Ali i to, da nijedan od tih jezika nije bio "svakodnevni" već jezik svetih knjiga, liturgije, određenih teoloških učenja, filozofije... Da se pre svega odnosi na božanskost i istinu vere. Zbog čega nas natprirodno, nevidljivo, ezoterično, alegorijsko... još uvek privlače, iznenađuju svojom nesvakidašnjošću, kosmičnošću. Zbog čega su, poetski rečeno, svojevrstna gozba za oči i dušu. Koju nam svojim najnovijim stvaralaštvom nudi i Snežana Marinković. Dodajući umetničkoj građevini koju je poslednjih godina stvarala sve novije sadržaje. Ovoga puta inspirisane jednim od naših najvećih teologa i teoloških mislilaca, vladikom Nikolajem Velimirovićem i njegovim čudesnim Molitvama na jezeru, kao i činjenicom da se 1909. godine u susedstvu rakovičkog Centra za kulturu, u manastiru Rakovica zamonášio. Što po svoj prilici, kada je u pitanju takva ličnost, nije slučajno.

ZLATNI LISTOVI – O DELU SNEŽANE MARINKOVIĆ

Povodom ciklusa "Simboli" i samostalnih izložbi Snežane Marinković koje su se u 2006. realizovale u Šapcu, Arilju, Ivanjici, Aleksandrovcu, Novom Pazaru, Opovu i u Tunisu (Monastir i Sus).

Umeće minijature datira još od starog veka i pre svega je vezano za rukopisnu knjigu. Termin se prvobitno odnosio na crvenu olovnu boju, kojom su u rukopisima slikane rubrike i njihovi počeci, odnosno inicijali, koji su figuralni prikaz određenih tema. Tokom istorije izvođen je u različitim tehnikama. Primenjivali su ga još stari Egipćani, Kinezi, Indusi, Persijanci, Grci, Rimljani i drugi. Iz antičke tradicije

preuzeli su ga sastavljači i prepisivači srednjovekovnih hrišćanskih knjiga. Biblijskih, naučnih i književnih. Preko Vizantije našli su se i u našim rukopisnim knjigama. Kao i likovna umetnost uopšte, umetnost minijature imala je nekoliko faza. Vrhunac je dostigla u jevanđeljima, s prikazima jevanđelista i njihovih simbola (Vukanovo jevanđelje, Mirosavljevo jevanđelje i sl.), zbornicima (hagiografije, čitački mineji, paterici) i bogoslužbenim knjigama (jevanđelja, apostoli, psaltiri, parimejnici, časoslovi, služabnici, mineji, triodi, tipici i sl.). U pogledu minijatura posebno su raskošne one koje su naručivali vladari za sebe i svoje porodice. Nisu ih ostvarivali obični prepisivači, već specijalni iluminatori i minijatori, koji su se držali određenih kanona. Od Renesanse uklapaju se u opšti razvoj knjiškog slikarstva i slikarstva uopšte. Pri čemu se posebno razvila portretna minijatura, s likovima vladara, donatora i svetaca, u inicijalima ili medaljonima, a često i na celoj stranici koja traje sve do XIX veka. Pored portreta obrađivane su i mnoge druge teme, osobito pejzaž. Menjala se i tehnika slikanja (vodene boje, tempera, pozlata na papiru, pergamentu, s tankim pločicama bakra, srebra i zlata, emajl, ulje). Nepromenljivi su ostajali format (mali) i fina, precizna izrada, kao i rafinirane boje, bez obzira na funkciju tog likovnog izraza koja se takođe menjala od magijske preko dekorativne do simboličke. Odnosno, minijatura kao vrsta ornamenta prešla je put od naturalističkog motiva preko stilizacije do geometrijskih likova. Da bi ih avangardna umetnost XX veka u potpunosti odbacila, smatrajući ih izrazom neukusa i nelikovnosti. S postmodernizmom, međutim, javlja se tendencija povratka funkcionalnog i dekorativnog značenja ukrasa koje je ovaj imao u prošlosti. Tome doprinosi i postavljanje pitanja nacionalnog identiteta pojedinih naroda, osobito manjih, s obzirom na osećanje ugroženosti krajem XX veka. S tim što se ovi ne tretiraju kao puki ukrasi, već kao simboli.

Kada je u pitanju naše kulturno nasleđe, ova vrsta ukrašavanja pre svega prati novozavetni tekst. Nalazimo ga u rukopisnim knjigama pisanim ćirilicom. Na pergamentu i ručno izrađivanoj hartiji. U manastirskim skriptorijama. Na ornamentima preovlađuju geometrijsko-životinjsko-biljni motivi, precizan crtež i bogata skala boja simboličnog karaktera. Obavezno žuto-zlatna koja označuje Sunce i Boga, i simbol je svetosti i božanske, objavljene istine. Plava – nebeski svod i nebesku ljubav i boja je istine i čistote Device Marije. Crvena je boja krvi, vatre i simbol je ljubavi. Javlja se i bela koja je znak nevinosti duše, čistote i svetosti života. Ponekad je zamenjuje svetlucava srebrna. Prati je crna, simbol žalosti i smrti. Tu su i boje koje se dobijaju mešanjem osnovnih, zelena i ljubičasta. Pri čemu je zelena boja rastinja, proleća i nade, a ljubičasta boja istine, žalosti i pokore. Jer, upotreba simbola je prisutna u svim religijama pa i u pravoslavnoj. Simbol, u šta spada i inicijal, je zamenjivao i izražavao prepoznatljivu realnost. Otud u prikazima određenih verskih sadržaja stilske figure poput metafore, alegorije, personifikacije, koje su i danas značajna obeležja likovnosti. Zbog toga nas ne čudi što se savremeni umetnici poput Snežane Marinković inspirišu njima, pridajući im, naravno, svoj individualno prepoznatljiv pečat. Ta individualnost se pre svega ispoljava kroz postmodernistički odnos prema materiji, koja se tretira kao citat. Kao tekst u strukturalističkom smislu. Kao tekst kulture. Pri čemu umetnik daje sebi slobodu da inicijal izdvoji iz celine knjige, čak pasusa i da mu prida drugačiju funkciju. Sačuvavši pri tom sve polazne elemente (ćiriličko pismo, biljni-životinjsko-geometrijski motivi, simbolika boja). Dajući im, naravno, i ono najvažnije – mogućnost samostalnog življenja i značenja.